

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

*Петренко Л. М. професор кафедри професійної та вищої освіти
Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Післядипломна освіта є одним із структурних елементів національної системи освіти (стаття 10 Закону України «Про освіту» [4] і передбачає набуття педагогічними працівниками нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої. Її складовою є підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань, а також стажування – набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у певній професійній діяльності або галузі знань.

Однак, для викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти важливим є не тільки розвиток набутих компетентностей, а й розвиток професійної і загальної культури та менталітету. Саме за такою логічною схемою, обґрунтованою Б. Гершунським, має розвиватись у подальшому набута в закладі вищої освіти професійна компетентність. Ми не маємо підстав заперечувати, що дана схема «дає змогу системно і цілісно представити процес розвитку особистості, а отже, і процес освітньої підтримки такого розвитку. ... саме ця схема, відображаючи в найбільш узагальненому вигляді філософсько-освітнє уявлення про роль і місце сфери освіти у цілеспрямованому особистісно-творчому процесі, дає можливість виокремити освітні цінності, пріоритети і цілі функціонування кожної сходинки освіти, сприяє наступності цих цілей і пошуку засобів їх досягнення спеціально відібраних змісту, методів і організаційних форм освітньої ... діяльності на кожному етапі» [5, с. 11]. Отже, в системі післядипломної освіти доцільно виходити з логіки підвищення кваліфікації: грамотність (загальна і функціональна) → освіченість → професійна компетентність → культура → менталітет (за Б. Гершунським).

Чи необхідно розвивати грамотність педагога в системі підвищення кваліфікації? Відповідь на це питання дає В. Фомін. На його думку, свідченням грамотності фахівця є його інформаційно-аналітична компетентність. Цю точку зору він обґрунтовує переосмисленням, а скоріше, навіть, ідейним розвитком поняття «грамотність», «зміст якого стає ширшим від класичних трьох навичок, що відповідають традиційному змісту базової освіти. За цих умов стає розширеним поняття «читання» (активний пошук усіх різновидів і типів інформації, її сприйняття й аналіз); письма (створення інформаційних об'єктів різних типів, встановлення зв'язків між об'єктами, організація інформації певним чином); рахування (проектування і конструювання об'єктів і дій, різних за будовою, в тому числі логічні й формалізовані)» [8, с. 6]. Отже, грамотність у контексті неперервної освіти набуває іншого смислу, а її розвиток має відбуватися виходячи з професійних і особистісних інтересів педагогів.

Стосовно такої характеристики людини, як освіченість, то у словниковій літературі є роз'яснення, що «освіченою називають людину, яка має освіту, засвоїла різнобічні знання – письменна, грамотна, обізнана; культурна» [6, с. 756]. Очевидно, що в суспільстві знань такий «показник» відносно якісної характеристики викладача не може бути статичним. А тому на зміну традиційним показникам освіченості людини (знання, уміння і навички), які не повною мірою задовольняють систему освіти на сучасному етапі розвитку суспільства, оскільки не дозволяють виміряти рівень її якості, запроваджується дефініція «компетентність», яка вживається багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими.

За визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнень та освіти, компетентність – це спроможність кваліфіковано виконувати роботу, специфічна здатність людини ефективно діяти у певній предметній галузі: вузькоспеціальні знання; предметні навички; способи мислення, відповідальність за свої дії; задані навички (вимога виконувати певні індивідуальні завдання), використання знань та умінь на робочому місці на рівні встановлених вимог (стандартів) до цієї роботи, здатність відповідально

виконувати обов'язки і досягати запланованих результатів, знаходити вирішення у нестандартних ситуаціях, застосовувати знання і вміння в нових умовах виробничої діяльності [1, с. 25].

Для того щоб розвивати професійну компетентність варто чітко визначити її структуру і зміст кожної складової/компонента. Їх необхідно «конкретизувати за профілем професійної підготовки певної групи фахівців...» [9, с. 64]. Ця робота потрібна при розробленні та обґрунтуванні стандартів не тільки для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, але й для підвищення кваліфікації викладачів. За визначенням В. Ягупова, професійна компетентність інтегрує в собі інтелектуальну, діяльнісну і суб'єктну складову професійної освіти, а також професійно-важливі якості. Вона включає не тільки когнітивну, операційно-технологічну складові професійної освіти, але й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову тощо. Отже йдеться про «результати навчання не тільки у вигляді знань, умінь, навичок і здібностей, але й систему ціннісних орієнтацій, мотиви, звички і ставлення майбутнього фахівця» [9, с. 65].

Дослідження змісту і морфології професійної компетентності викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти уможливить запровадження компетентнісного підходу в систему підвищення кваліфікації, дасть змогу індивідуалізувати професійний розвиток кожного з них саме за їх рівнем підготовки і особистісними інтересами. Очевидно, що запровадження компетентнісного підходу спричинить зміну ролі і функцій не тільки самих викладачів по відношенню до професійної підготовки кваліфікованих робітників, але і науково-педагогічних працівників системи підвищення кваліфікації по відношенню до цих викладачів.

Крім цього слід акцентувати увагу, на тому що ефективна діяльність сучасного викладача «вимагає використання цифрових технологій, продуктів і сервісів для підвищення конкурентоздатності як на національному ринку освітніх послуг, так і європейському...» [1, с. 40]. Отже, не викликає сумніву доцільність розвитку комплексу компетентностей викладачів системи

професійно-технічних навчальних закладів, серед яких професійна, інформаційна, дослідницька, управлінська, науково-методична тощо.

Науковцями (І. Андрощук, В. Бебих, В. Гриньова, Т. Король, О. Паламарчук, Н. Сідельник, В. Титаренко, О. Уваркіна та ін.) доведено, що професійна компетентність є складовою професійної культури фахівців. А це поняття значне ширше. Професійна культура формується в процесі набуття фаху і потім розвивається в професійній спільноті, яка є носієм знань, цінностей, традицій і сьогодні «характеризується переходом від пострадянського культурного професійного простору із звичними цінностями до ринкових реалій» [3, с. 8].

Отже, компетентна людина є особистістю, діяльність якої пов'язана з певною професійною спільнотою. Вона має усвідомлювати і відчувати себе частинкою людської спільноти в цілому. Ю. Фокін вважає, що це «досягається через усвідомлення себе в якості суб'єкта культури – носія і активного продовжувача вищих досягнень у прагненні до справжньої людяності» [7, с. 71]. На його переконання, саме з таких позицій слід розглядати всі якості фахівця. І про це сьогодні варто пам'ятати. Технологізація цілих галузей виробництва, окремих сфер життєдіяльності людини вимушує вважати, що головна мета професійної освіти – це підготовка фахівця, хоча в законодавчих документах вона тлумачиться значно ширше, але на практиці педагоги сконцентровані саме на формуванні компетенцій. Актуальним є застереження ученого, особливо відносно педагога: «...безкультурний спеціаліст – це аморальний спеціаліст. Такий спеціаліст небезпечний не тільки для суспільства, але й для людства» [7, с. 71].

Він наголошує, що засвоєння культури полягає в прийнятті індивідом духовних цінностей, еталонів поведінки і реалізації їх у своїй діяльності. Освіта же має постійно відтворювати існуючу і створювати нову культуру (особливі типи освічених людей, текстів і образів життя). Цілком доречним є порівняння освіти з геномом, який «забезпечує відтворення і прогресивний розвиток соціального життя» [7, с. 74].

У зв'язку з цим, на наш погляд, при розробленні індивідуальних планів професійного розвитку викладачів на п'ятирічний термін варто передбачити низку семінарів і конференцій з питань, які забезпечуватимуть загальнокультурний розвиток, тренування емоційної сфери і емоційного інтелекту, що безперечно позитивно вплине на рівень творчого мислення, духовності.

Таким чином, кожна сходинка становлення особистості упродовж усього життя уможлиблює послідовний рух до більш високих досягнень у своєму освітньому рівні, а кожний елемент в логічній схемі Б. Гершунського має розвиватися в системі безперервної освіти. Таке становлення особистості в професії є індивідуальною справою кожного педагога.

Список літератури:

1. Key Competencies. A Developing concept in General Compulsory Education. Eurydice. 2002. The Information network on Education in Europe. 27–28 p.
2. Петренко Л. М. Використання цифрових сервісів у післядипломній освіті фахівців сфери цивільного захисту. Наукове забезпечення освітньої діяльності у сфері цивільного захисту: зб. матеріалів II науково-практичної конференції (за міжнародною участю). Київ, 16 травня 2019 р. Київ : ІДУЦЗ, 2019. С. 40. URL: <https://iducz.dsns.gov.ua/files/2019/NAUKA/material%202019.pdf> (Дата звернення: 03.12.2019).
3. Пілевич О. А. Формування професійної культури майбутніх фахівців з фінансів і кредиту у вищих економічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 20 с.
4. Про освіту: Закон України (редакція) від 09.08.2019 № 2145-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19> (дата звернення: 25.11.2019).
5. Профессиональная педагогика: учебник для студ., обучающ. по пед. специальностям и направлениям. Под ред. С.Я. Батышева, А.М. Новикова. Издание 3-е, перераб. М.: Из-во ЭГВЕС, 2009. 456 с.

6. Словник української мови : в 11 томах. Т. 5, 1974. 840 с.

7. Фокін Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: методология, цели и содержание, творчество: учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2002. 224 с.

8. Фомин В. И. Развитие содержания подготовки к информационно-аналитической деятельности на основе семиотического подхода : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Москва, 2009. 51 с.

9. Ягупов В. В. Компетентностный подход в профессионально-техническом образовании: методологический аспект. Проблеми освіти. 2014. № 78. С. 62-68.